

Aage Märtus

☞ Stiilipidu, karneval või kadripäev – ümberriietumine on ikka lusti pakkunud.

☞ Me oleme natuke „metsa poole“.

Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu

www.rahvakultuur.ee/vkpnimistu

2010. aastal avatud Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu on veebikeskkond, kus kõik Eesti kogukonnad, sõltumata suurusest, elukohast või päritolust, saavad tutvustada sõnas, helis ja pildis oma elavat pärandit. Nimistu aitab hoida ja esile tõsta põlvest põlve edasiantud teadmisi, oskusi ja tavasid, mis on olulised meile ja meie kaasmaalastele.

Nimistu loomiseks andis tõe ühinemine UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooniga 2006. aastal. Kuigi Eesti arhiividesse ja muuseumidesse on juba 19. sajandi teisest poolest süstemaatiliselt kogutud palju teavet vaimse pärandi kohta, otsustati siiski luua täiesti uus nimistu, mis ärgitaks inimesi oma pärandi mõtestamises osalema.

Nimistu keskmes on eelkõige kogukondlik ja kohalik kultuur. Iga kogukond saab juhtida tähelepanu sellele, mis on tema jaoks oluline, ning otsustab ise, milliseid teadmisi, oskusi, kombeid ja tavasid soovib nimistus oma vaimse kultuuripärandina tutvustada. Esiplaanil on kogukonna teadmised ja arusaam oma kultuurist praegusel ajal.

Eraldi pööratakse nimistus tähelepanu sellele, milliseid teid ja võimalusi on kogukonnad leidnud oma vaimse kultuuripärandi hoidmiseks ja kaitsmiseks. Need äraproovitud ja toimivad lahendused on teistelegi eeskujuks. Sel moel tunnustab ja innustab nimistu kogukondlikku ühistegevust oma elava pärandi hoidmiseks.

Laiemalt on nimistu eesmärk äratada ja süvendada huvi vaimse kultuuripärandi vastu kogu selle mitmekesisuses ning innustada seda väärtustama, hoidma ja edasi andma. Nimistu annab lugejale sissevaate oma kaasmaalaste ja kaasaegsete

ellu ja mõttemaailma, kuna aitab mõista vaimset pärandit sellisena, nagu see elab ja toimib tänases maailmas.

Nimistu saamisluгу

Nimistu üldistes põhimõtetes lepiti kokku kultuuriministeeriumi algatatud ümarlauakohtumistel, kus lõi kaasa rohkesti asjaosalisi kogukondade esindajatest teadlasteni. Nimistu loomine ja haldamine sai Rahvakultuuri Keskuse ülesandeks. Algusest peale oli aga selge, et nimistu saab sündida ja kujuneda vaid tihedas koostöös kogukondade, kohaliku elu eestvedajate, vabaühenduste, muuseumide, ülikoolide, teadusasutuste, kohalike omavalitsuste ja teiste partneritega.

Kõigepealt katsetati uut lähenemist 2007. aastal Hiiu maal, väikses ja küllalt selgelt piiritletud kogukonnas, kus oli juba pikemat aega tegeletud vaimse pärandi hoidmise ja väärtustamisega, nii nagu mitmel pool mujalgi Eestis. Eestvedajateks said kolm aktiivset kogukonna liiget, kes on innustanud saareelanikke kaasa mõtlema ja sõna sekka ütlemata, et saada üheskoos selgust, mida hiidlased peavad omaseks ja oluliseks ning millised teadmised, oskused, kombed ja tavad peaksid saarel kindlasti püsima jääma.

Sellel avastusretkel osalesid teiste seas külaseltsid, isetegevuslased, kooliõpilased, pensionäride klubid ja kohalikud omavalitsused. Läbivaks põhimõtteks sai „hiidlasele tagasi“. See tähendab, et võimalikult palju teavet peaks olema saarel kättesaadav, näiteks trükistes ja näitustel, ning et tuleb hoolitseda selle eest, et olulised teadmised jääksid kestma. Hiidlastest saab eeskujugi võtta: igas kogukonnas või piirkonnas üle Eesti võiks kujuneda väike tuumik, kes haarab teisi kaasa ning julgustab vaimset kultuuripärandit märkama ja hoidma.

Hiidlaste kogemused ja järeldused on paljuski 2010. aasta novembris avatud Eesti vaimse kultuuripärandi nimistu toimimispõhimõtete aluseks. Kodulehe ülesehitus sündis aga Eesti Kirjandusmuuseumi, Eesti Rahva Muuseumi ja Tartu Ülikooli ekspertide ning Rahvakultuuri

Jane Kalajärvi

Urmas Lilit

☞ *Rahvariideseeliku kanga kudumine on täpne töö.*

Keskuse vaimse pärandi spetsialistide koostöös. Esimesed sissekanded tegid nimistusse hiidlased ja võrokased. Esimeste jaoks oli see 2007. aastal alanud protsessi loogiline jätk, kuid ka Võromaal on juba pikemat aega pööranud tähelepanu vaimse kultuuripärandi hoidmisele ja edasiandmisele.

Mida kanda nimistusse?

Nimistu ootab sissekandeid kõigilt Eestimaa kogukondadelt, sõltumata suurusest, elukohast või päritolust. Tähelepanu keskmes on eelkõige kohaliku ja kogukondliku tähtsusega teemad – teadmised, oskused, kombed ja tavad, mida soovitakse hoida ja edasi anda. Vaimset kultuuripärandit kogu tema mitmekesisuses ei saa kunagi kirja panna ja see polegi nimistu eesmärk. On iga kogukonna otsustada, millist osa oma elavast pärandist nimistus tutvustada.

Kindlasti ei ole vaimse pärandi kandmisel nimistusse kriteeriumiks selle ainulaadsus või aastasadade taha ulatuvad juured, vaid see, et tegemist oleks teadmiste, oskuste, kommete ja tavade, mis on kogukonnale omased ja olulised praegusel ajal.

Nimistu ülesehitus

Nimistus on nelja tüüpi sissekandeid:

1. Nähtus, oskus või teadmine

Nimistu keskpunktis on elav pärand: kõik teadmised, oskused, kombed, nähtused, sündmused ja muu, mida saab vaadelda vaimse kultuuripärandi väljendusena.

2. Isik

Vaimne kultuuripärand on tihedalt seotud inimestega, kes seda kasutavad, edasi kannavad ja annavad. Tõstmaks esile meistreid ja teadjaid, võib ka neid nimistusse kanda.

3. Asutus või ühendus

Tihti peale tegutsevad inimesed üheskoos ühendustes ja asutustes, mis on seotud elava pärandiga. Selliseid ühendusi ja asutusi võib samuti kanda nimistusse.

4. Paik

Oma tegevusega kujundavad inimesed nende paikade ja piirkondade ilmet, kus nad elavad, töötavad, vaba aega veedavad jne. Paik tähendab nimistus nii looduslikku kui inimese loodud ruumi, millele inimene on andnud tähenduse ja mis on seeläbi osa vaimsest kultuuripärandist. Tegemist võib olla nii terve piirkonna kui ka konkreetse hoone või kohaga, nagu turuplats või lauluväljak.

Kullil Eichenbaum

Rene Suurtaev

Hille Tarto

Ühest küljest sobivad nimistusse need kultuurinähtused, mis on kogukonna jaoks eriti tähenduslikud, nagu võrokeste jaoks nende keel või setode jaoks leelo. Teisalt võivad sissekanded käsitleda ka argiseid teemasid. Veel on nimistu hea võimalus jagada kogemusi tõhusate vaimse kultuuripärandi hoidmise viiside ja õnnestunud ettevõtmiste kohta. Tähelepanu saab juhtida ka hääbuvatele teadmistele ja oskustele, mille kadumist soovitakse takistada.

Nimistu sissekande koostamine

Harilikult koosneb iga nimistu sissekanne tekstist, piltidest, video- ja helilõikudest. Sissekanne lähtub tänapäevast ja annab ülevaatliku pildi ühe kultuurinähtuse olemusest ja kohast meie kaasaegsete elus. Ajaloolist tausta avav info aitab mõista oskuste, teadmiste ja kommete tähendust ja kujunemislugu. Nimistu suunab pilgu ka tulevikku ja näitab, kuidas seisab kogukond hea selle eest, et nende vaimne kultuuripärand jääks püsima. Räägitakse sellest, kas ja kuidas antakse teadmisi ja oskusi edasi ning mis võib edasiandmist ohustada.

Samamoodi on isikuid, asutusi ja ühendusi tutvustavates sissekannetes

esiplaanil nende inimeste vaimne kultuuripärand: tegevused, teadmised ja oskused. Nimistu ei ole kontaktandmebaas, vaid räägib näiteks sellest, millega üks käsitöömeister tegeleb, kuidas ta on omandanud oma oskused, mida need tema jaoks tähendavad ning kas ta õpetab neid ka teistele.

Ülevaatlikkuse huvides on sissekannete maht piiratud. Need ei saa anda detailset ülevaadet, küll aga viiteid täpsemale infole.

Nimistu sissekanded võiksid sündida kogukonna liikmete koostöös, nii nagu võiks toimuda kogu vaimse kultuuripärandi hoidmine ja kaitsmine. Alustuseks tuleks läbi mõelda, milliseid nähtusi, oskusi ja teadmisi peetakse oluliseks, kas nende edasiandmine vajab erilist tähelepanu ning kes ja kuidas saab ja soovib sellele kaasa aidata.

Oleks hea, kui väike eestvedajate tuumik võtaks ohjad enda kätte ja oskaks äratada huvi ka teistes. Hea tahtmise korral saab kaasata kõiki koolilastest eakateni. Kindlasti on niimoodi tegutsedes sellest kogukonnale endale kõige rohkem kasu. Ühistegevus tugevdab meietunnet ja kogukonnasiseseid, sealhulgas

Tee Eesti vaimse kultuuripärandi nimistusse

- Vajadusel osaleb kogukonna esindaja Rahvakultuuri Keskuse vaimse kultuuripärandi koolitusel.
- Kogukonnas jõutakse mõttetalgute tulemusel selgusele, millised sissekanded nimistusse teha.
- Vajadusel taotletakse Rahvakultuuri Keskusest sissekande koostamiseks toetust.
- Sissekande koostamine: teksti-, pildi- ja videomaterjali kokkupanemine. Juhendi leiab Rahvakultuuri Keskuse kodulehelt.
- Vaimse pärandi spetsialist toimetab sissekannet.
- Vaimse kultuuripärandi nõukogu kinnitab sissekande ja see avaldatakse nimistu kodulehel.
- Kogukonna esindaja ajakohastab sissekandeid vähemalt iga viie aasta tagant.

Huvi korral võtke ühendust Rahvakultuuri Keskuse vaimse pärandi osakonnaga (vkp@rahvakultuur.ee).

☞ Üks Võrumaa matusekombestiku vanadest tavadest on lahkunule puusse risti löikamine.

☞ Kunagine komme panna maahaldjale nurgakivi alla hõberaha on saanud uue kuju.

☞ Hiidlasi on mitut seltsi – tõrvakõplastest kohvilähkriteri. Seebid aitavad neid nimesid meele pidada.

☞ Mõnus ajaviide ühendab sõpru ja peresid.

põlvkondadevahelisi sidemeid. Kui inimesed teadlikult vaimse kultuuripärandiga tegelevad, seda enda jaoks avastavad ja lahti mõtestavad, selgub, milliseid teadmisi-oskusi peetakse oluliseks ning soovitakse elus hoida ja edasi anda.

Eri tegevuste, nagu näiteks teabe kogumise, õpitubade, näituste ja trükiste koostamise käigus saab selgeks, milliseid nähtusi, oskusi ja teadmisi, isikuid, asutusi, ühendusi ning paiku soovitakse tutvustada nimistuse. Nimistuse sissekannet võib pidada vahekokkuvõtteks sellest, mida on tehtud ja teada saadud.

Nimistuse sissekandeid uuendatakse regulaarselt, et need kajastaksid võimalikult hästi hetkeolukorda. Seega ei saa nimistuse mitte kunagi valmis, vaid täieneb aegamööda.

Tegemist ei ole kiire kampaania ega ühekordse projektiga. Sissekannete koostamine ja uuendamine on osa laiemast vaimse kultuuripärandi kaitsmise protsessist. Selleks saab Rahvakultuuri Keskusest ka toetust taotleda.

Egon Eelbe

Kõlli Eichenbaum

☞ Saun ilma vihata on nagu supp ilma soolata.